

30. október, 2022

Efni: Umsögn um þingsályktunartillögu um breytingu á aðalnámskrá grunnskóla, 153. löggjafarþing, þingskjal nr. 52
nefndasvid@althingi.is

Sendandi: Rannsóknastofa um þroska, læsi og líðan barna og ungmenna við Háskóla Íslands

Rannsóknastofa um þroska, læsi og líðan barna og ungmenna samanstendur af fræðimönnum á Menntavísindasviði, á Námsbraut í talmeinafræði og Sálfræðideild Háskóla Íslands. Fræðasvið spanna rannsóknir á breiðu sviði þroska og menntunar, þ.m.t. málþroska, læsi, ljöltyngi, félags- og tilfinningaþroska, hegðunar- og námserfiðleika, skólasálfræði og próffræði.

Rannsóknastofan leggst eindregið gegn samþykkt þingsályktunartillögu um breytingu á aðalnámskrá grunnskóla, þingskjal nr. 52 af eftirtöldum ástæðum:

1. Ekki hefur verið sýnt fram á árangur verkefnisins *Kveikjum neistann með raunprófuðum aðferðum og því ómögulegt að segja til um hver árangur þess er.*

Til þess að geta sagt til um árangur kennsluáðferðar er nauðsynlegt að fylgja ákveðnum grunnviðmiðum um vísindaleg vinnubrögð. Fyrsta og mikilvægasta viðmiðið er að bera framfarir þátttakenda saman við framfarir annars hóps barna sem ekki er kennt eftir nýju aðferðinni. Án slíks samanburðar er ómögulegt að segja til um hvort framfarir séu tilkomnar vegna nýju aðferðarinnar, eða einhvers annars. Til dæmis gætu þær hafa átt sér stað hvort sem er. Þessu viðmiði er ekki fylgt við mat á árangri þróunarverkefnisins *Kveikjum neistann* og því er ekki hægt að fullyrða um árangur þess, líkt og gert er í greinargerð með þingsályktunartillögunni. Fullyrðingar aðstandenda um góðan árangur verkefnisins *Kveikjum neistann* byggja auk þess á aðeins einu stöðumati sem metur mjög afmarkað svið lestrarþróunar. Ekki eru til nein samanburðarhæf gögn um frammistöðu íslenskra nemenda á þessu prófi og því eru viðmið um góðan eða slakan árangur úr lausu lofti gripin. Einnig má benda á að rannsóknaráætlun fyrir verkefnið *Kveikjum neistann* hefur ekki farið í gegnum umsóknarferli fyrir styrkveitingu úr samkeppnissjóðum. Því hefur verkefnið ekki verið metið á fræðilegum forsendum í samræmi við kröfur sem gerðar eru til menntarannsókna. Að auki hefur hugmyndafræði og aðferð verkefnisins hvergi verið gefin út og því mjög óljóst hvað nákvæmlega í verkefninu felst. Því má vera ljóst að sú tillaga að „fela mennta- og barnamálaráðherra að innleiða hugmyndafræði verkefnisins *Kveikjum neistann*“ í alla skóla á landinu er vægast sagt óábyrg.

2. Að hætta notkun lesfimiþróa eins og lagt er til í lið b) er í andstöðu við niðurstöður fjölda rannsókna sem sýnt hafa fram á mikilvægi lesfimi fyrir lesskilning.

Fram kemur í greinargerð með þingsályktunartillögu: „Ein helsta breytingin í stjórnkerfinu er sú að Menntamálastofnun mælir nú lestrarhraða allra grunnskólabarna. Mælingarnar hófust haustið 2017. Þetta fyrirkomulag árangursmælinga hefur sætt gagnrýni fyrir það að mæla ekki lesskilning.“

Í fyrsta lagi má benda á að prófin sem um ræðir eru lesfimiþróf, ekki leshraðapróf. Lesfimi vísar til þess hversu sjálfvirkur lesturinn er; að lesandinn geti lesið texta rétt og fyrirhafnarlaust, án þess að þurfa að einbeita sér mikið að umskráningu bókstafa í hljóð. Að ná sjálfvirkni í lestri er mikilvægt því við það myndast svigrúm til þess að beina athyglinni að innihaldi textans og öllum þeim flóknu orðum og upplýsingum sem gjarnan einkenna námsefnið, ekki síst þegar líða tekur á skólagönguna.

Fjöldi rannsókna hefur leitt í ljós mikilvægi góðrar lesfimi fyrir lesskilning. Til að mynda sýndi rannsókn á meðal íslenskra nemenda að lesfimi, ásamt orðaforða, veitti sterka forspá um hvort 15 ára nemendur lentu yfir eða undir tveimur lágstu hæfniprepunum í lesskilningi á PISA-prófi.

Forspárgildið kom fram jafnvel eftir að tekið hafði verið tillit til þekktra áhrifabreyta eins og ánægju af lestri, lestrartíðni og námsaðferða í lesskilningi (Freyja Birgisdóttir, 2016). Einnig sýnir nýleg rannsókn að gengi nemenda í 5. og 8. bekk á lesfimiþrófum Menntamálastofnunar spáir fyrir um með mikilli vissu hvort börn muni eiga erfitt með lesskilning síðar (Auðun Valborgarson og Freyja Birgisdóttir, 2022). Lesfimiþróf eru því öflug tæki til þess að skima fyrir síðari áhættu á slöku gengi í lesskilningi. Einnig má benda á að slök lesfimi, sem lýsir sér í ónákvæmum, hægum/hikandi lestri, er eitt skýrarasta einkenni lesblindu. Lesfimiþróf eru því nauðsynleg til þess að koma auga á börn með lesblindu sem fyrst, og fylgjast svo með framvindu þeirra svo hægt sé að veita þeim viðeigandi stuðning.

Að lokum má benda á að lesskilningur íslenskra nemenda hefur verið metinn í samræmdum prófum í 4., 7. 9/10 bekk um árabil. Þau próf eru nú í endurskoðun, en engin áform hafa komið fram um að hætta mælingum á lesskilningi. Menntamálastofnun hefur auk þess boðið upp á lesskilningsprófið *Orðarún* í mörg ár sem hluta *Lesferils* og er það notað í flestum grunnskólum landsins.

3. Að hætta notkun lesfimiþrófa, eins og lagt er til í lið b), samræmist ekki *Einfalda lestrarlíkaninu* sem þó er lagt til grundvallar í verkefninu *Kveikjum neistann*.

Þó lesfimi sé mikilvæg forsenda lesskilnings er hún ekki nægjanleg forsenda. Með aukinni lestrarreynslu verður umskráning sjálfvirkari og hættir að hamla lesskilningi. Við það fer önnur og breiðari færni að hafa meiri áhrif á lesskilning, eins og til dæmis orðaforði, ályktunarhæfni, og skilvirkar lesskilningsaðferðir. Þetta samband aukinnar sjálfvirkni í umskráningu og þróun lesskilnings kemur skýrt fram í *Einfalda lestrarlíkaninu* (Hoover og Gough, 1990) og hefur verið staðfest í fjölda rannsókna (sjá yfirlit í Bergen og fl., 2021; og Florit & Cain, 2011). Mat á lestrarþróun ætti því alltaf að miðast við allar þessar ólíku hliðar læsis. **Ein tegund mats á lestri má ekki útiloka aðra.** Próf sem mæla tæknilega lestrarfærni, þ.e. lesfimi, ætti að nýta til að finna börn sem eru undir lágmarksviðmiðum í lesfimi og falla á lágsta hæfniprepið. Varhugavert er að líta til efsta hæfniprepsins sem eftirsóknarverðs markmiðs ef það felur í sér óraunhæfar kröfur um lestrarhraða. Próf í lesskilningi geta aldrei komið í stað lesfimiþrófa því þau mæla ekki það sama. Lesskilningsprófum er ætlað að mæla hversu vel nemendur skilja lesinn texta og hvort þau geta nýtt sér hann til þekkingaröflunar (Sigríður Ólafsdóttir og Baldur Sigurðsson, 2017; 2019). Saman gefur staða nemenda á lesfimi- og lesskilningsprófum okkur til kynna nákvæmlega hvernig best er að gefa börnum markvissan stuðning til að þau öðlist í sívaxandi mæli hæfni til að ástunda lestur, skilja, nota, meta og ígrunda það sem þau lesa. Lesfimiþrófin mæla tæknilegu færni en lesskilningsprófin fanga aðra þætti með stigvaxandi hætti.

4. Tekið er undir mikilvægi bókstafa-hljóðaaðferðar við lestrarkennslu á yngstu stigum grunnskólans, sbr lið a). Aðferðir til þess að efla lesskilning og ritunarfærni með markvissum hætti virðast aftur á móti ekki útfærðar í verkefninu.

Tekið er undir mikilvægi þess að styðjast við nákvæma hljóðaaðferð við lestrarkennslu í yngstu bekkjum grunnskólans, þar sem megináhersla er lögð á kennslu bókstafa og hljóða og þjálfun umskráningar. Jafnhliða er nauðsynlegt að gefa nemendum fjölbreytileg verkefni sem efla orðaforða, tjáningar- og ritunarfærni, ásamt þjálfun í að ná skilningi á ýmsum tegundum texta og beita til þess margs konar lesskilningsaðferðum. Engar upplýsingar hafa komið fram um hvernig kennsla sem lýtur

að þeim þáttum læsis verða útfærðar í verkefninu. Áherslan virðist því mjög þröng eins og henni hefur verið lýst og ólíkleg til þess að bæta frammistöðu nemenda í PISA ein og sér.

5. Í þingsályktunartillögu stendur: „Markmið verkefnisins er að 80–90% barna séu fulllæs eftir 2. bekk.“ Mjög óljóst er hvað felst í hugtakinu „fulllæs“.

Læsisfærni, sem felur í sér lesskilning og ritunarfærni, þróast samhliða framvindu í námi út skólagönguna og síðan með fjölbreyttum viðfangsefnum og símenntun út ævina. „Fulllæsi“ er því varla raunhæft markmið fyrir börn í 2. bekk.

Fyrir hönd Rannsóknastofu um þroska, læsi og líðan barna og ungmenna við Háskóla Íslands.

Freyja Birgisdóttir, dósent við Sálfræðideild
Sigríður Ólafsdóttir, dósent við Menntavísindasvið
Steinunn Torfadóttir, lektor við Menntavísindasvið
Auður Björgvinsdóttir, læsisfræðingur og doktorsnemi við Menntavísindasvið
Anna-Lind Pétursdóttir, prófessor við Menntavísindasvið
Jóhanna Thelma Einarsdóttir, prófessor við Læknadeild og Menntavísindasvið
Helga Sigurmundsdóttir, aðjunkt við Menntavísindasvið
Kristján Ketill Stefánsson, lektor við Menntavísindasvið
Guðrún Björg Ragnarsdóttir, doktorsnemi við Menntavísindasvið

Heimildir

- Auðun Valborgarson og Freyja Birgisdóttir (2022). *Hvernig breytast tengsl lesfimi og lesskilnings yfir skólagöngu nemenda?* Erindi flutt á Menntakvikun, október 2022.
- Bergen, E. van, Vasalampi, K., og Torppa, M. (2021). How Are Practice and Performance Related? Development of Reading From Age 5 to 15. *Reading Research Quarterly*, 56(3), 415–434. <https://doi.org/10.1002/rrq.309>
- Freyja Birgisdóttir (2016). Orðaforði og lestrarfærni: Tengsl við gengi nemenda í lesskilningshluta PISA. *Netla – Vefrit um upplæsi og menntun*.
- Florit, E., & Cain, K. (2011). The Simple View of Reading: Is It Valid for Different Types of Alphabetic Orthographies? *Educational Psychology Review*, 23(4), 553–576. <https://doi.org/10.1007/s10648-011-9175-6>
- Hoover, W. A., & Gough, P. B. (1990). The simple view of reading. *Reading and Writing*, 2(2), 127–160. <https://doi.org/10.1007/BF00401799>
- Sigríður Ólafsdóttir og Baldur Sigurðsson. (2017). Hnignandi frammistaða íslenskra nemenda í lesskilningshluta PISA frá 2000 til 2015: Leiðir til að snúa þróuninni við. *Netla – Vefrit um upplæsi og menntun*. <http://netla.hi.is/greinar/2017/ryn/16.pdf>
- Sigríður Ólafsdóttir og Baldur Sigurðsson. (2019). Lesskilningur: Skýringar á lesskilningi íslenskra nemenda í PISA 2018. Í Arnór Guðmundsson og Guðmundur Bjarki Þorgrímsson (ritstjórar), *PISA 2018: Helstu niðurstöður á Íslandi* (bls. 38–61). https://mms.is/sites/mms.is/files/pisa_2019_0.pdf